

**Управління культури, національностей та релігій  
Миколаївської облдержадміністрації  
Обласна бібліотека для дітей ім. В. О. Лягіна**

# "Виховуємо громадянина -



## патріота України"

**Інформаційний список  
для організаторів дитячого читання**

**Миколаїв  
2016**

**Укладач В.Є. Щербак**  
**Редактор О. К. Карпенко**  
**Відповідальний за випуск Т. А. Жайворонок**

**«Виховуємо громадянина – патріота України»** : інформ. список для організаторів дитячого читання / Миколаївська обл. б-ка для дітей ім. В. О. Лягіна; уклад. В. Є. Щербак. – Миколаїв: 2016. – 24 с.

Список включає нормативно-правові документи, статті з періодичних видань з досвіду роботи вчителів, бібліотекарів та громадських діячів. Наводяться форми і методи роботи, які сприятимуть національно-патріотичному вихованню підростаючого покоління, формуванню їх активної позиції у громадянському житті, здатності орієнтуватися і адаптуватися в нових соціальних умовах, захищати свої інтереси, поважати інтереси і права інших.

Призначений вчителям, класним керівникам, вихователям, бібліотекарям, всім, хто цікавиться питаннями національно-патріотичного виховання дітей та молоді в Україні.

## Шановні колеги!



На сучасному етапі українського державотворення надзвичайно актуальною є проблема виховання у молодого покоління патріотичних почуттів, активної громадської позиції, сприяння усвідомленню дітьми свого громадського обов'язку на основі національних і загальнолюдських духовних цінностей. Патріотизм є нагальною

потребою держави, якій необхідні національно свідомі громадяни, здатні забезпечити країні гідне місце в цивілізованому світі.

Сьогодні в умовах розбудови України як суверенної держави, перед навчальними закладами, бібліотеками стоїть складне і відповідальне завдання – виховання патріота, свідомого громадянина держави, який буде прагнути волі та відстоюватиме свободу і територіальну цілісність країни, проявлятиме високу патріотичну свідомість та міцну громадянську позицію на прикладах героїв Другої світової війни, героїв Небесної Сотні, українських військових, добровольців, волонтерів.

Любов до своєї Батьківщини – одна з найважливіших рис всебічно розвиненої особистості. Тому ми всі повинні забезпечити, щоб діти знали більше про свій край, відчували гордість за нього. А якщо наші молоді громадяни будуть прагнути до вдосконалення свого майбутнього, тоді і наша держава почне процвітати. Прийнята у червні 2015 року «Концепція національно-патріотичного виховання дітей і молоді в Україні» наголошує: «В основу системи національно-патріотичного виховання покладено ідею розвитку української державності як консолідуючого чинника розвитку українського суспільства та української політичної нації».

Нині патріотичне виховання має проходити через увесь комплекс заходів, направлених на національне, громадське, моральне, родинно-сімейне, естетичне, правове, екологічне, фізичне, трудове виховання і базуватися на національній історії, знанні та відстоюванні своїх прав, виконанні конституційних і громадських обов'язків, відповідальності за власне майбутнє, добробут та долю країни.

Обласна бібліотека для дітей ім. В. О. Лягіна, враховуючи актуальність цієї теми, підготувала інформаційний список «Виховуємо громадянина – патріота України». Він включає нормативно-правові документи, статті з періодичних видань, з досвіду роботи вчителів, бібліотекарів та громадських діячів. Наводяться форми роботи і методи, які сприятимуть національно-патріотичному вихованню підростаючого покоління, формуванню їх активної позиції у громадянському житті, здатності орієнтуватися і



*Патріотичне виховання –  
це сфера духовного  
життя, яка проникає в усе,  
що пізнає, робить, до чого  
прагне, що любить і  
ненавидить людина, яка  
формується.  
В. О. Сухомлинський*

адаптуватися в нових соціальних умовах, захищати свої інтереси, поважати інтереси і права інших.

Література у списку представлена у таких розділах:

- Нормативно-правова база з питань патріотичного виховання;
- Сучасне патріотичне виховання в Україні;
- Уроки в системі національно-патріотичного виховання;
- Плекаємо патріотів – дошкільнят;
- Сценарії масових заходів, уроків, занять;
- Вислови відомих людей про Батьківщину, мову, народ, свободу;
- Народна мудрість. Прислів'я та приказки.

Список складено на основі джерельної бази Миколаївської обласної бібліотеки для дітей та ресурсів Інтернет.

Публікації подано за алфавітом прізвищ авторів та назв публікацій.

## **Нормативно-правова база з питань патріотичного виховання:**



### **Україна. Президент**

**Про правовий статус та вшанування пам'яті борців за незалежність України у XX столітті** : Закон України від 9 квіт. 2015 р. № 314–VIII / Україна. Президент // Голос України. – 2015. – 20 трав. – С. 15 ; Уряд.

кур'єр. – 2015. – 27 трав. – С.13. - Текст закону доступний в Інтернеті: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/314-19> (дата звернення: 29.01.16)

**Про День Національної гвардії України** : указ від 18 берез. 2015 р. № 148 / Україна. Президент // Офіц. вісн. України. – 2015. – № 23. – С. 632. – Текст указу доступний в Інтернеті: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/148/2015> (дата звернення: 29.01.16).

**Про заходи** щодо поліпшення національно-патріотичного виховання дітей та молоді : указ від 12 черв. 2015 р. №334/2015 / Україна. Президент // Урядовий кур'єр. - 2015. - N 106. - С. 7. – Текст постанови доступний в Інтернеті: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/334/2015> (дата звернення: 22.01. 16).

**Про Стратегію** національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016 - 2020 роки : указ від 13 жовт. 2015 р. №580/2015 / Україна. Президент // Уряд. кур'єр. - 2015. - 17 жовт. - С. 10. – Текст постанови доступний в Інтернеті: <http://www.president.gov.ua/documents/5802015-19494> (дата звернення: 22.01. 16).

## Верховна Рада. Постанови

**Про вшанування** героїв АТО та вдосконалення національно-патріотичного виховання дітей та молоді : постанова Верхов. Ради України від 12 трав. 2015 р. № 373-VIII // Офіц. вісн. України. – 2015. – № 41. – С. 12-49; Уряд. кур'єр. – 2015. - 27 трав. - С. 14. – Текст постанови доступний в Інтернеті: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/373-19> (дата звернення: 22.01.16).

**Про увіковічення** пам'яті Героїв України, які віддали своє життя за свободу і незалежність України : постанова Верхов. Ради України від 13 січ. 2015 р. № 97-VIII // Офіц. вісн. України. – 2015. – № 6. – С. 115. – Текст постанови доступний в Інтернеті: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/97-19> (дата звернення: 22.01.16).

## Міністерство освіти і науки України

**Концепція національно-патріотичного виховання дітей та молоді** : додаток до наказу М-ва освіти і науки України від 16.06.2015 р. № 641 / М-во освіти і науки України // Сучасна школа України. - 2015. - N 7. - С. 5-10. – Текст постанови доступна в Інтернеті: [http://osvita.ua/legislation/Ser\\_osv/47154/](http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/47154/) (дата звернення: 22.01. 16).

**Методичні рекомендації** щодо національно-патріотичного виховання у загальноосвітніх навчальних закладах : додаток до наказу М-ва освіти і науки України від 16.06.2015 р. №641 // Сучасна школа України. - 2015. - N 7. - С. 11-30. - Текст рекомендацій доступний в Інтернеті: <http://mon.gov.ua/usi-novivni/novini/2015/06/16/naczionalno-patriotichne-vixovannya/> (дата звернення: 29.01. 16).

**Про затвердження Концепції** національно-патріотичного виховання дітей і молоді, Заходів щодо реалізації Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді та методичних рекомендацій щодо національно-патріотичного виховання у загальноосвітніх навчальних закладах : наказ від 16.06.2015 р. №641 / М-во освіти і науки України // Сучасна школа України. - 2015. - N7. - С. 4. – Текст постанови доступний в Інтернеті: [http://osvita.ua/legislation/Ser\\_osv/47154/](http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/47154/) (дата звернення: 22.01. 16).

**Про затвердження складу** головного штабу з підготовки та проведення III етапу Всеукраїнської дитячо-юнацької військово-патріотичної гри "Сокіл" ("Джура") : наказ ... від 19.01.2015 № 32 // Інформ. зб. та комент. М-ва освіти і науки України. - 2015. - № 2. - С. 62-64. – Додаток: Склад Головного штабу з підготовки та проведення III етапу Всеукраїнської дитячо-юнацької військово-патріотичної гри "Сокіл" ("Джура"). - Текст постанови доступний в Інтернеті: <http://old.mon.gov.ua/ru/about-ministry/normative/3443-> (дата звернення: 22.01. 16).

**Про затвердження плану** заходів щодо посилення національно-патріотичного виховання дітей та учнівської молоді: наказ... від 27.10.2014 / М-во освіти і науки // Управління освітою. - 2014. – N 22. - С. 21-23. - Текст постанови доступний в Інтернеті: [http://osvita.ua/legislation/pozashk\\_osv/43521/](http://osvita.ua/legislation/pozashk_osv/43521/) (дата звернення: 22.01. 16).



**Про перегляд підходів** з організації діяльності музеїв історичного профілю : лист від 22.05.2015 № 1/9-255 // Інформ. зб. та коментарі М-ва освіти і науки України. - 2015. - № 7. - С. 3-7. – Додаток: Методичні рекомендації щодо засад діяльності музеїв історичного профілю дошкільних, загальноосвітніх, позашкільних та професійно-технічних навчальних закладів. Текст листа доступний в Інтернеті: [http://osvita.ua/legislation/Ser\\_osv/47045/](http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/47045/) (дата звернення: 22.01. 16).

**Щодо відвідування** музеїв та навчально-тематичних екскурсій [з метою підвищення рівня патріотичного виховання учнівської та студентської молоді] [Електронний ресурс] : лист М-ва освіти і науки України від 08.05.2015 № 1/9-235 // Департамент освіти і науки Київської обласної державної адміністрації : [офіц. сайт]. – Текст. дані. – Київ, 2015. – Режим доступу: <http://tvogovt.zp.ua/lysty-mon> (дата звернення: 29.01.16).



## Сучасне патріотичне виховання в Україні

**Андрусич Н.** Бути справжнім українцем / Н. Андрусич // Джміль. - 2015. - № 1. - Обкл. 3.

**Афанасенко М.** Любіть Україну: школа шляхетності: яка вона Україна, які вони Українці? / М. Афанасенко // Джміль. - 2015. - № 1. - С. 9-11.

**Бех І.** Програма українського патріотичного виховання дітей та учнівської молоді / І. Бех, К. Чорна // Шк. світ. - 2014. - № 23. - С. 5-21.

**Бех І.** Патріотизм: сучасні ознаки та орієнтири виховання / І. Бех // Рідна шк. - 2015. - № 1-2. - С. 3-6.

**Богуш А.** Патріотичне виховання починається з доброти : педагогіка Добра у спадщині Василя Сухомлинського / А. Богуш // Дошк. виховання. – 2014. – № 11. – С. 4–7.

*Виховання патріотизму зараз перебуває в центрі уваги суспільства, адже сучасні події певною мірою є наслідком неувagi до громадянського виховання у нашій державі. Вчені звертають увагу на взаємозв'язок виховання доброти як ставлення громадян до долі своєї рідної землі, виховання патріотизму слід починати з виховання доброти. Автор розглядає питання виховання доброти як складової патріотичного виховання, через досвід В. О. Сухомлинського.*

**Веселкова А.** Авто для АТО : [патріотичне виховання] / А. Веселкова // Відкритий урок. - 2015. - № 15 - 16. - С. 7.

**Винту В.** Історія як першоелемент патріотичного виховання : з досвіду Республіканського центру дітей і молоді (Республіка Молдова) / В. Винту // Сучасна шк. України. - 2015. - № 7. - С. 50-52.

**Волинець І.** Патріотичне виховання засобами українознавства / І. Волинець // Світова літ. – 2015. - № 7-8. - С.63-70.

**Воронцов П.** Як прокидаються патріоти / П. Воронцов // Голос України. - 2015. - 16 жовт. - С. 3.

*Напередодні Дня захисника України в присутності курсантів і військових-учасників АТО Президент Петро Порошенко підписав указ про Стратегію національно-патріотичного виховання дітей і молоді на 2016-2020 роки.*

**Гавриш Н.** Національно-патріотичне виховання у ситуації соціального неспокою: змінюємо підходи / Н. Гавриш, К. Крутий // Сучасна шк. України. - 2015. - №7. - С.2-7.

**Гай А.** Чи один у полі воїн? : роздуми офіцера-письменника з приводу військово-патріотичної літератури, а точніше - майже повної її відсутності / А. Гай // Літ. Україна. - 2015. - 9 квіт. - С. 10.

**Гарнійчук В.** Патріотичне виховання в українській педагогічній науці: наукові підходи та концепції / В. Гарнійчук // Історія в шк. – 2014. – № 3.– С. 28–30.

*У статті розглянуто погляди видатних українських педагогів і науковців на проблему виховання патріотизму.*

**Гарнійчук В. М.** Школа виживання : патріотичний клуб «Юні патріоти» / В. М. Гарнійчук // Безпека життєдіяльності. - 2015. - № 7. - С. 13-14.

**Гмитрук Н.** Організація патріотичного виховання учнів на засадах козацької педагогіки : практична рекомендація / Н. Гмитрук // ШБІЦ. - 2015. - № 4. - С. 58-61.

**Горак В.В.** Національно-патріотичне виховання підростаючого покоління в Україні: сучасний стан : аналітичний огляд / В. В. Горак // Шк. б-ка плюс. - 2015. - № 13/14. - С. 20-26.

**Горбунов О.** Патріотичне виховання і майбутнє України / О. Горбунов // Голос України. - 2015. - № 80. - С. 3.

**Дейнега Н. В.** Люблю тебе я, Україно! / Н. В. Дейнега // Все для вчителя. - 2015. - № 8. - С. 57 – 58.

**Довбій Н. М.** «Свою Україну любіть...» / Н. М. Довбій // Основи здоров'я. - 2015. - № 8. - С. 30-37.

**Дончак О. Л.** Проект: «Я – патріот» // Позакл. час. – 2015. - №8. – С. 3-4.

**Жадько В.** Сутнісний вимір патріотизму / В. Жадько, П. Бідзіля // Сучасна шк. України. - 2015. - № 7. - С. 55-59.

**Журба К.** Сучасні технології виховання духовної культури у школярів / К. Журба // Сучасна шк. України. - 2015. - N 7. - С. 60-65.

**Ігнатюк Т.** Формування соціального досвіду дітей та учнівської молоді шляхом національного виховання / Т. Ігнатюк, В. Вальченко // Рідна шк. - 2015. - № 7-8. - С. 63-67.

*У статті проаналізовано основні етапи формування соціального досвіду шляхом національного виховання дітей в Броварському навчально-виховному об'єднанні, розглянуто сутність і завдання патріотичного та морально-етичного виховання, громадянської освіти й учнівського самоврядування як напрямів національного виховання.*

**Канашко О.** Громадянсько-патріотичне виховання та соціалізація особистості / О. Канашко // Рідна шк. – 2014. – № 6. – С. 34–37.

*У статті розкриваються особливості системи громадянсько-патріотичного виховання учнів.*



**Короденко М.** Патріотизм - запалити, не дати згаснути / М. Короденко // Освіта України. - 2015. - 7 вер. - С. 8-9.

*Матеріали для ознайомлення з Концепцією національно-патріотичного виховання дітей і молоді.*

**Курило В.** Основу системи національно-патріотичного виховання має становити ідея української державності / В. Курило // Рідна шк. – 2014. – № 4-5. – С. 8–9.

*Розкрито роль педагогічної науки у формуванні патріотизму.*

**Лойченко О.** Все починається в житті з малого: любов до Батьківщини - з любові до рідного міста / О. Лойченко // ШБІЦ. - 2014. - № 3. - С. 107-110.

*Початкова школа є фундаментом системи громадянського виховання школярів, формування в них любові до рідного краю, до своєї Вітчизни. Чим глибше та змістовніше будуть знання учнів про рідний край, про видатних земляків, тим більше вони шануватимуть і поважатимуть традиції, усвідомлюватимуть суть патріотизму й відповідальності перед своїм народом, перед Батьківщиною.*

**Матат Д.** «...А я будую храм» : [Галина Абрам'юк - активіст і волонтер розповідає про те, як виховувати громадян небайдужими до долі країни] / Д. Матат // Освіта України. - 2015. - 16 лют. - С. 11.

**Матат Д.** Патріотичне виховання: зняття відчуженості / Д. Матат // Освіта України. - 2015. - № 3 - 4. - С. 8.

**Методичні** рекомендації щодо національно-патріотичного виховання в загальноосвітніх навчальних закладах (25. 05. 2015 рік) // Основи здоров'я. - 2015. – №7. - С. 2-3.

**Методичні** рекомендації щодо національно-патріотичного виховання у загальноосвітніх навчальних закладах // Історія України. - 2015. - № 16. - С. 12-14.

**Національно-патріотичне** виховання учнів загальноосвітніх навчальних закладів в умовах модернізаційних суспільних змін : рек. бібліогр. список / упоряд. О. В. Углова ; ред. Л. І. Самчук // Шк. б-ка плюс. - 2015. - № 19-20. - С. 15-31.

**Ніколаєнко Л.** Школа мужності / Л. Ніколаєнко // Сучасна шк. України. - 2015. - N 7. - С. 31- 42.

**Остапенко О.** Концепція загальнодержавної Програми військово-патріотичного виховання дітей та учнівської молоді України / О. Остапенко, М. Зубалій // Початкова шк. - 2015. - № 9. - С. 18-20.

**Павленко Г. І.** Я - громадянин України і цим пишаюсь! / Г. І. Павленко // Основи здоров'я. - 2015. - № 8. - С. 39-46 : вкл.

**Патріотичне** виховання // Освіта України. - 2015. - № 31-32. - С. 3.

**Патріотичне** виховання: між пострадянським і європейським // Сучасна шк. України. - 2015. - № 7. - С. 48-49.

**Петегрич О.** Система національно-патріотичного виховання /О. Петегрич // Відкритий урок. - 2015. - № 4. - С.12-13.

**Сергієнко С.** Чого чекати від упровадження національно-патріотичного виховання? / С. Сергієнко // Сучасна шк. України. - 2015. - № 7. - С. 43-47.

**Сластіна В. О.** «Виховуємо громадянина – патріота України» : підсумки місячника шкільних бібліотек / В. О. Сластіна // Шк. бібліотекар. – 2015. - №12. – С. 7-11.



**Сорока В.** Гра з Хортиці / В. Сорока // Освіта України. - 2015. - № 42. - С. 9.

*Фахівці стверджують: сьогодні таке єдиноборство на часі, як ніколи. Коли потрібно виховувати патріотів, зміцнювати здоров'я дітей і підлітків, привчати їх до здорового способу життя й готувати до захисту рідного краю - у пригоді стане власне український вид спорту хортинг.*

**Сорока В.** «Джура» піде Україною : патріотичне виховання / В. Сорока // Освіта України. - 2015. - 11 трав. - С. 5.

*Варто проводити військово-патріотичну гру щорічно й надати їй офіційного статусу, щоб виховати патріота країни. Такі спільні наміри оголосили представники міністерств і громадських організацій на зустрічі членів Головного штабу гри «Сокіл» («Джура») у Міністерстві освіти і науки України.*

**Стариков І.** Давайте думать сообща / І. Стариков // Южная правда. - 2015. - 18 авг. - С. 2.

**Стариков І.** Как воспитывать патриотов / І. Стариков // Вечерний Николаев. - 2015. - 30 мая. - С. 3.

**Хемчан І. І.** Всеукраїнський вебінар «Виховуємо громадянина – патріота України» / І.І. Хемчан // Шк. б-ка плюс. - 2016. - № 1-2. - С.4.

**Христова Н.** То, что совершили наши деды, помни - никогда не забывай! / Н. Христова // Вечерний Николаев. - 2015. - 19 март. - С. 6.

**Цуканова М.** Гартує «Звитяга» / М. Цуканова // Освіта України. - 2015. - № 23. - С. 7



### Уроки в системі національно-патріотичного виховання

**Божок Т. В.** Формування патріотизму як особистісного ресурсу учнів засобами музичного мистецтва / Т. В. Божок // Мистецтво та освіта. - 2015. - № 3. - С. 19-24.

**Волинець І.** Патріотичне виховання засобами українознавства / І. Волинець // Світова літ. - 2015. - № 7-8. - С. 63-70.

**Дяченко Н. І.** Виховання громадянина-патріота у практиці роботи шкільних бібліотекарів Кіровоградщини / Н. І. Дяченко // Шк. б-ка плюс. - 2015. - № 7-8. - С. 16-19.

*У статті описано досвід роботи шкільних бібліотекарів Кіровоградщини з формування нової системи цінностей у школярів.*

**Кулик Н.** Обличчям до війни / Н. Кулик // Освіта України. - 2015. - 27 квіт. - С. 10.

*Про розробку наукової теми «Військово-патріотичне виховання молоді» та впровадження дисципліни «Захист Вітчизни».*

**Матат Д.** Уроки патріотизму / Д. Матат // Освіта України. - 2015. - 9 лют. - С. 9.

**Мудрик В.** На чому базується військово-патріотичне виховання: складові формування підготовленості старшокласників до військової служби / В. Мудрик // Шк. світ. - 2014. - № 19. - С. 5-7.

**Набока І. Є.** Національно-патріотичне виховання на уроках основ здоров'я / І. Є. Набока // Основи здоров'я. - 2015. - № 11. - С. 29-33.

**Ніколенко О.** Патріотичне й моральне виховання учнів у процесі викладання світової літератури / О. Ніколенко // Світова літ. – 2015. - № 9-10. - С.9-13.

**Ніколенко О.** Патріотичне і морально-етичне виховання учнів у процесі вивчення зарубіжної літератури в 7 класі / О. Ніколенко // Всесвітня літ. в шк. України. - 2015. - № 6. - С. 3-6.



**Онуфрійчук І. А.** Лист пораненому солдату: інтегрований урок світової літератури й образотворчого мистецтва у 5 кл. / І.А. Онуфрійчук, Н. Ю. Гуляєва-Смагло //Всесвітня літ. та культура. – 2015. - №11. – С.23-24.

**Паламарчук Л. Б.** Роль учителя географії у здійсненні патріотичного виховання учнів / Л. Б. Паламарчук // Географія та екон. в рідній шк. - 2015. - № 3. - С. 32-37.

**Паркулаб М.** Тільки тим історія належить, хто сьогодні бореться й живе : 100-річчю утворення легіону Українських січових стрільців та пам'яті Небесної сотні присвячується: урок-проект 8-9 кл. / М. Паркулаб // Укр. мова і літ. в шк. України. - 2015. - N 11. - С. 36-41.

**Пасацька С.** Національно-патріотичне виховання ліцеїстів засобами позакласної роботи / С. Пасацька // Рідна шк. – 2015. - № 3. - С.38-40.

*У статті розглядається проблема національно-патріотичного виховання ліцеїстів. Наголошується на важливості проведення позакласних заходів: учнівських конференцій, дослідницьких проектів, волонтерських акцій, виставок. Зазначається, що особлива роль у патріотичному вихованні учнівської молоді надається роботі гуртків, спільній роботі з батьками громадськими організаціями, органами місцевого самоврядування, закладами культури.*

**Семенюк Н. А.** Еколого-краєзнавчі проекти як засіб формування громадянської компетентності школярів : [урок національного виховання] / Н. А. Семенюк // Все для вчителя. - 2015. - № 6. - С. 32-33.

**Скоробагатько О. Т.** Патріотичне виховання на уроках літератури рідного краю : 7 клас / О. Т. Скоробагатько // Вивчаємо укр. мову та літ. - 2015. - № 33. - С.28-34.

**Сміян Н.** Граніт науки гризтимуть зі зброєю в руках : у школах планують посилити військово-патріотичне виховання / Н. Сміян // Голос України. - 2015. - 30 верес. - С. 2.

**Шулікін Д.** Про патріотичне виховання і зарубіжну літературу / Д. Шулікін // Освіта України. – 2015. – 6 квіт. – С.6.



## Плекаємо патріотів – дошкільнят

**Бобир В.** Відзначаємо Дні України : рекомендації щодо організації та проведення тематичного тижня в дошкільному закладі / В. Бобир // Дошк. виховання. - 2015. - № 8. - С. 12-13.

**Вовк Т.** Патріотичне виховання дошкільників на музичних заняттях / Т. Вовк

// Музичний керівник. - 2015. - № 3. - С. 4-7.

**Каплуновська О.** Сучасний погляд на патріотичне виховання: особливості організації роботи з дошкільнятами / О. Каплуновська // Дошк. виховання. - 2015. - № 8. - С. 8-10.

**Кузьмук Л.** Плекаємо патріотів : досвід організації роботи з педагогами і батьками / Л. Кузьмук // Дошк. виховання. - 2015. - № 8. - С.14-17.

**Моя Україна :** орієнтовний освітній проект для дошкільнят та молодших школярів // Джміль. - 2015. - № 1. - С. 32.

## Сценарії масових заходів, уроків, занять

**Андрієнко С. В.** Естафета поколінь: від діда-прадіда : сценарій / С. В. Андрієнко // Позакл. час. – 2015. - № 12. – С.8-9/

**Бабій Т.** Кожен з нас - землі дитина, що зветься гордо - Україна! : [сценарій заходу] / Т. Бабій, Н. Балабан // Я сам(а). - 2015. - № 5. - С. 12-13.

*Матеріал з досвіду роботи ДНЗ «Ромашка» комбінованого типу №15 м. Бердичів.*

**Бабич Л. А.** Жива газета «В нас воля єдина...» : [захід з практичного досвіду виховання] / Л. А. Бабич // Вивчаємо укр. мову та літ. - 2015. - № 12. - С. 28-33.

**Боярчук О.** Сучасний патріотизм: мода чи життєва необхідність? : диспут. 10-11-ті кл. / О. Боярчук // Шк. світ. - 2015. - № 21. - С. 10-18.

**Гарнійчук В.** Конференція на тему «Герої на варті. Ти віддячиш їм, якщо житимеш гідно» / В. Гарнійчук // Історія в шк. - 2014. - № 10-11. - С. 31-35.

**Гарнійчук В. М.** Школа виживання: «Юні патріоти наготові»: виховний захід з елементами квесту / В. М. Гарнійчук // Безпека життєдіяльності. - 2015. - № 11. - С. 11-14.

**Гетьман О.П.** Україно моя, ти одна, як життя : [сценарій] / О.П. Гетьман // Позакл. час. – 2015. - №10. – С.5-6.

**Дезера Л. С.** Без верби і калини нема України : сценарій / Л.С. Дезера // Шкіл. б-ка. – 2015. - № 2. – С 4-6.

**Железник О.** Ми - свідки історії України : урок мужності / О. Железник // Шк. світ. - 2015. - № 5. - С. 39-40.

**Живу тобою, Батьківщино! :** [сценарій] // Позакл. час. – 2015. - №7. – С. 54-55.

**Журба К.** Ніхто, крім нас! : година спілкування у 5-6-х кл. / К. Журба // Шк. світ. - 2015. - № 16. - С. 17-20.



**Журба К.** Чи знаєш ти свій край : урок-гра у 5-6 кл. / К. Журба // Шк. світ. - 2015. - № 16. - С. 21-26.

**Затхєєва Л. О.** Вітчизна у серці : [сценарій] / Л. О. Затхєєва // Позакл. час. - 2015. - № 9. - С. 32-33.

**Камолова А.** Моя батьківщина – Україна : усний журнал / А. Камолова // Шк. світ. - 2014. - № 12. - С. 16-21.

**Кириченко В.** Діалоги з титанами духу : година спілкування з елементами тренінгу у 9-11-х кл. / В. Кириченко // Шк. світ. - 2015. - № 16. - С. 30-31.

**Киричок В.** Хай у серці кожної дитини живе любов до України : виховний захід у 1-4-х кл. / В. Киричок // Шк. світ. - 2015. - № 16. - С. 5-16.



**Колісніченко В. М.** Символи держави і народу : [сценарій] / В. М. Колісніченко // Позакл. час. - 2015. - № 1. - С. 5-8.

**Копайгородська Л.С.** Житиме вічно моя Україна : [сценарій] / Л. С. Копайгородська // Позакл. час. - 2015. - № 4. - С.30-35.

**Крук Т. Є.** «Народ мій є! Народ мій завжди буде! Ніхто не перекреслить мій народ!» / Т. Є. Крук // Шк. бібліотекар. - 2015. - № 4. - С35-39.

**Кус І. Б.** «Тільки тим історія належить, хто сьогодні бореться й живе!» : літ. вітальня для 9-11-х кл. / І. Б. Кус // Шк. бібліотекар. - 2016. - №1. - С. 27-30.

**Левченко І.** Життя - мов спалах : урок-реквієм / І. Левченко, Л. Кіріяк // Шк. світ. - 2015. - № 11. - С. 16-18.

**Лепкалюк Г. М.** Герої Небесної Сотні : [сценарій] / Г. М. Лепкалюк // Позакл. час. - 2015. - № 1. - С.38-40.

**Лукеча Е.** Колір надії – колір боротьби / Е. Лукеча // Шк. б-ка. - 2015. - № 7. - С. 43.

**Малько О.** Від серця до серця : благодійний аукціон за участі всіх вікових груп, родин вихованців, громадськості, воїнів АТО / О. Малько // Дошк. виховання. - 2015. - № 8. - С. 36-37.

**Мархайчук М. В.** Україна – держава європейська : усний журнал / М. В. Мархайчук // Шк. б-ка. - 2015. - № 2. - С. 1-3.

**Марчук З.** Сонечко мандрує Україною : інтегроване заняття для дітей середньої групи / З. Марчук // Дошк. виховання. - 2015. - № 7. - С. 28-29.

**Микитюк Л.** Я люблю Україну! : [конкурсно-ігрова програма для 9-11-х кл.] / Л. Микитюк // Шкіл. світ. - 2015. - № 20. - С. 7-17.

**Моя країно, ти моя молитво!** : [сценарій] // Позакл. час. - 2015. - №7. - С.50-51.

**Назаренко А. С.** «Україна – наш спільний дім» : [усний журнал для учнів 8-9 кл.] / А. С. Назаренко // Шк. бібліотекар. - 2015. - № 1. - С.18-23.

**Наталенко В.** Ми - українці, ми - за мир! : виховний захід / В. Наталенко // Початкова шк. - 2014. - № 8. - С. 19-20 .

**Непорожня С.** Ми щиро любимо свою Україну! : відкрите муз. заняття для дітей середньої та старшої груп / С. Непорожня // Музичний керівник. - 2015. - № 3. - С. 8-13.

*Виховання любові до Батьківщини - надзвичайно складне завдання, особливо коли йдеться про дітей дошкільного віку. Зазвичай така складність виникає під час спроби перенести на дітей доросле бачення проявів патріотизму, а не формувати їхнє власне. Хоча, безумовно, позитивний приклад близьких дорослих сприятиме формуванню в дітей шанобливого ставлення до української культури, традицій і звичаїв.*

**Онуфрійчук І. А.** Урок-молитва за Україну / І. А. Онуфрійчук // Всесвітня літ. та культура в навчальних закладах України. - 2015. - № 11. - С. 10-13.

**Осташко Л. В.** «Небесна сотня – герої нашого часу» : вечір-реквієм для учнів 9-11 кл. / Л. В. Осташко // Шк. бібліотекар. – 2015. - № 10. – С. 29-35.

**Палець Ю.** Це моя Україна, що, як тато і мама, одна : заняття-подорож для старших дошкільнят / Ю. Палець // Дошк. виховання. - 2015. - № 8. - С. 10-11.

**Пашкова В.** Урок мужності (3 клас) / В. Пашкова // Початкова шк. - 2015. - № 3. - С. 55-56.

**Петрочко Ж.** «Вітчизна - це не хтось і десь, Я - теж Вітчизна» : година спілкування з елементами тренінгу в 9-11-х кл. / Ж. Петрочко // Шкіл. світ. - 2015. - № 16. - С. 34-37.

**Петрочко Ж.** З відданістю Україні в серці : година спілкування з елементами тренінгу у 9-11-х кл. / Ж. Петрочко // Шк. світ. - 2015. - № 16. - С. 32-33.

**Присяжна Л.** Україна - єдина країна : виховна година / Л. Присяжна // Початкова шк. - 2014. - № 10. - С. 17-19.

**Романовська І.** Та слава не загине - стрілецька слава : тематичне муз. свято для дітей середньої та старшої груп / І. Романовська, Н. Мазурук, О. Капушак // Музичний керівник. - 2015. - № 3. - С. 18-26.

**Руденко Т. Д.** «З тобою, роде мій орлиний, іду дорогами війни» : урок мужності для 9-х кл. / Т. Д. Руденко // Шк. бібліотекар. – 2015. - № 4. – С. 7-11.

**Ружеви́ч М.** Як зірка в небі – Україна в серці : [сценарій до Дня Незалежності] / М. Ружеви́ч // Позакл. час. – 2015. - № 7. – С. 52-53.

**Світлична А. В.** З історії державних символів : сценарій / А. В. Світлична // Шк. б-ка. – 2015. - № 2. – С. 12.

**Сідельнікова О.** Війна забрала щастя... : вистава для шкільного театру до Дня пам'яті та примирення / О. Сідельнікова // Шк. світ. - 2015. - № 14. - С. 10-12.

**Смаль Н. І.** Ми – українці : [сценарій] / Н. І. Смаль // Позакл. час. – 2015. - № 2. – С. 19 – 20.

**Стефанчук Г.** За Україну, за її долю : виховний захід, присвячений пам'яті героїв Небесної Стони та воїнам АТО / Г. Стефанчук // Шк. світ. - 2015. - № 11. - С. 5-11.

**Сухацька С.** Матеріали до уроку мужності / С. Сухацька // Початкова освіта. - 2015. - № 16. - С. 5-10.

**Сухацька С. В.** Україна – єдина країна: сценарій / С. В. Сухацька // Позакл. час. – 2015. - № 4. – С. 5-10.



**Токар Т. О.** Я люблю Україну: сценарій / Т. О. Токар // Шкiл. б-ка. – 2015. - № 7. – С. 42.

**Устич Ю.** Цікаво знати про Україну : інтелектуально-розважальна гра «Поле чудес». 7-8 кл. / Ю. Устич // Шк. світ. - 2015. - № 9. - С. 11-14.

**Фіщенко-Савицька Н.** Нев'янучий вінок пам'яті героїв Крут : сценарій / Н.Фіщенко-Савицька // Позакл. час. – 2015. - №12. – С. 16-17.

**Хай в** серці кожної дитини живе любов до України: сценарії свят // Розкажіть онуку. – 2015. - № 7. – С. 3-11.

**Черемісова О. Є** боротьба за долю України. Усе інше - то велике мискоборство : позакл. захід. 7-9-й кл. / О. Черемісова // Шк. світ. - 2015. - № 18. - С. 17-19.

**Чернописька А. М.** Україно моя - я для тебе на світі живу : сценарій / А. М. Чернописька // Шк. б-ка. – 2015. - № 7. – С. 41.

**Чи знаєте** ви свою державу?: вікторина // Позакл. час. – 2015. - № 7. – С.56.

**Швець С.** Аватари в Україні : сценарій розваги для дітей середньої та старшої груп / С. Швець // Музичний керівник. - 2015. - № 11. - С. 39-46.

**Шкільна І.** Героям-патріотам вічна шана : година спілкування у 7-8-х кл. / І. Шкільна // Шк. світ. - 2015. - № 16. - С. 27-29.

**Шкода Т. М.** «Сірого кольору в світі більше не було. Тільки чорний...» : прем'єра книги С. Лойка «Аеропорт») / Т.М. Шкода // Шк. бібліотекар. – 2016. - № 1. – С. 7-10.

**Юр'єва Д.** Урок мужності / Д. Юр'єва // Початкова шк. - 2015. - № 2. - С. 55-57.

**Ющук В. С.** Україно! Мій коханий краю! Мати наша, рідна і свята! : сценарій / В. С. Ющук // Шк. б-ка. – 2015. - № 2. – С. 7-9.

**Якуніна Т.** Мелодія синього неба : сценарій пісенно-патріотичної композиції, присвячений Небесній сотні / Т. Якуніна // Початкова шк. - 2015.-№ 4. - С. 47-49.





## Вислови відомих людей про Батьківщину, мову, народ, свободу

- ◆ Або смерть, або перемога!  
Се наш оклик бойовий! **І. Франко**
- ◆ А пісня — це душа. З усіх потреб потреба. Лиш  
пісня в серці ширить межі неба. На крилах сонце сяйво їй лиша. Чим глибша  
пісня, тим ясніш душа. **І. Драч**
- ◆ А ти, моя Україно,  
Безталанна вдова. **Т. Шевченко**
- ◆ <...> без усякої іншої науки ще можна обійтися, без знання рідної мови  
обійтися не можна. **І. Срезневський**
- ◆ Боріться – переможете. **Т. Шевченко**
- ◆ Бринить-співає наша мова,  
Чарує, тішить і п'янить. **О. Олесь**
- ◆ В боротьбі виростає сила. **С. Петлюра**
- ◆ В дитинстві відкриваєш материк, котрий назветься потім — Батьківщина.  
**Л. Костенко**
- ◆ В землі віки лежала мова  
І врешті вибилась на світ.  
О мово, ночі колискова!  
Прийми мій радісний привіт. **О. Олесь**
- ◆ В своїй хаті своя правда,  
І сила, і воля. **Т. Шевченко**
- ◆ Виростає, дитино, й пам'ятає:  
Батьківщина – то найкращий край. **Д. Павличко**
- ◆ Гідність держави зрештою залежить від гідності особистостей, які її  
створюють. **Дж. Міль**
- ◆ Де немає свободи, там немає і вітчизни. **П. Гольбах**
- ◆ Держава створюється задля того, щоб жити щасливо. **Арістотель**
- ◆ Держава — це піч, яка палає на одних дровах — на людських!  
**Ч. Айтматов**
- ◆ Дзвін шабель, пісні, походи, воля соколини, тихі зорі, ясні води — моя  
Україна. **В. Сосюра**
- ◆ Дивуєшся дорожчій мові нашої: в ній що не звук, то подарунок, все  
крупно, зернисто, як самі перла. **М. Гоголь**

- ◆ Для всіх ти мертва і смішна,  
Для всіх ти бідна і нещасна,  
Моя Україно прекрасна,  
Пісень і волі сторона. **О. Олесь**
- ◆ Для нас дорогі батьки, дорогі діти, близькі, родичі; але всі уявлення про  
любов до чого-небудь поєднані в одному слові «вітчизна».  
**Цицерон**
- ◆ Дух, що тіло рве до бою,  
Рве за поступ, щастя й волю. **І. Франко**
- ◆ Жива душа народна, жива, неподоланна! **О. Довженко**
- ◆ За великі клейноди свободу тримайте,  
Заслугами більше її уміцняйте. **К. Сакович**
- ◆ Забудеш рідний край — твоє всохне коріння. **П. Тичина**
- ◆ Задля батьківщини треба жертвувати навіть славою.  
**Латинське прислів'я**
- ◆ Земле, поорана горем, Лихом засіяна чорним! **М. Рильський**
- ◆ І возвеличимо на диво  
І розум наш, і наш язик... **Т. Шевченко**
- ◆ І забудеться срамотня давня година,  
І оживе добра слава, слава України! **Т. Шевченко**
- ◆ Коли хто не хоче за край умирати,  
Той з Вітчизною згодом піде погибати. **К. Сакович**
- ◆ Краще загинути в бою, ніж конати в животінні другорядного пасинка історії.  
**О. Довженко**
- ◆ Кров, пролита для великої мети, не засихає. **С. Петлюра**
- ◆ Любіть Україну у сні й наяву, вишневу свою Україну, красу її вічно живу і  
нову і мову її солов'їну. **В. Сосюра**
- ◆ Любіть Україну, як сонце, любіть, як вітер, і трави, і води...  
В годину щасливу і в радості мить, любіть у годину негоди... **В. Сосюра**
- ◆ Люблять батьківщину не за те, що вона велика, а за те, що своя.  
**Сенека**
- ◆ Мила нам добра звістка про наш край: вітчизни і дим для нас солодкий.  
**Г. Державін**
- ◆ Мова вмирає, коли наступне покоління втрачає розуміння значення слів.  
**В. Голобородько**
- ◆ Мова – найважливіший, найбагатший і найміцніший зв'язок, що зв'язує  
віджилі, живущі і майбутні покоління народу в одне велике, історично живе  
ціле. **К. Ушинський**
- ◆ Мова — це глибина тисячоліть. **М. Шумило**
- ◆ Можеш вибирати друзів і дружину,  
Вибрати не можна тільки Батьківщину. **В. Симоненко**

- ◆ Моя Батьківщина – це поле без меж...  
Моя Батьківщина не знає – “назад”!  
Вперед її кроки. **М. Рильський**
- ◆ Нам пора для України жити. **І. Франко**
- ◆ Нападати на мову народу — це означає нападати на його серце.  
**Г. Лаубе**
- ◆ Народ без народності – тіло без душі. **К. Ушинський**
- ◆ Народ мій є! Народ мій завжди буде! Ніхто не перекреслить мій народ!  
**В. Симоненко**
- ◆ Народ, що не знає своєї історії, є народ сліпців. **О. Довженко**
- ◆ Народи до свободи ідуть од природи. **К. Сакович**
- ◆ Народе мій, як добре те,  
Що ти у мене є на світі. **М. Вінграновський**
- ◆ Нації вмирають не від інфаркту.  
Спочатку їм відбирає мову.  
**Л. Костенко**
- ◆ Наша Батьківщина благає допомоги  
красномовства, бо так багато її преславних  
подвигів поминається глибокою  
мовчанкою. **Ф. Прокопович**
- ◆ Наша сила – в єдності, а порука успіху  
наших змагань – в державній слухняності!  
**С. Петлюра**
- ◆ Не думайте, що ваша країна може  
зробити для вас, думайте, що ви можете зробити для вашої країни. **Д. Кенеді**
- ◆ Не з любов'ю підходь ти до всього,  
А ненавидь, кляни та карай,  
Катом будь панування гидкого,  
Люто бийся за рідний свій край! **П. Грабовський**
- ◆ Не ридать, а добувать  
Хоч синам, як не собі,  
Кращу долю в боротьбі. **І. Франко**
- ◆ Невмируща міць народу усе лихе переживе! **П. Грабовський**
- ◆ Нещасна та країна, яка потребує героїв. **Б. Брехт**
- ◆ Патріотизм — це не любов до ідеї, а любов до вітчизни. **В. Распутін**
- ◆ Поки жива мова народна в устах народу, до того часу живий і народ.  
**К. Ушинський**
- ◆ Рід людський за правду стане  
Хоч неправді «потура»! **П. Грабовський**
- ◆ Свою Україну любіть.  
Любіть її...

*Геройко-патріотичне виховання дітей і молоді є одним із найважливіших завдань, що стоять перед бібліотекою. Особливо актуальна проблема формування свідомих громадяннини.*

*Патріотизм – серцевина  
людини, основа її активної  
позиції.  
В. О. Сухомлинський*



Во врем'я люте.

В останню тяжкую минуту

За неї Господа молить. **Т. Шевченко**

- ◆ Силами красномовства допомагаємо друзям, відбиваємо зазіхання ворогів, захищаємо невинних, засуджуємо нечесних, відкриваємо засідки, перешкоджаємо розладам безпутників, відвертаємо шкоди й небезпеки.

**Ф. Прокопович**

- ◆ Спи, брате дорогий, товаришу і сину!

Безсмертний будеш ти, бо вмер за Україну. **М. Рильський**

- ◆ Та ж війна з одних причин може в світі бути:

Щоб свої і людські кривди відвернути. **К. Сакович**

- ◆ Ті держави здатні стати великими, у яких великі малі люди.

**О. Довженко**

- ◆ Ті, що виїзять за море, міняють небо, а не душу. **Горацій**

- ◆ Тобі, Україно моя, і перший мій подих, і подих останній тобі. **В. Еллан**

- ◆ Той, хто в біді кидає свій народ, стає його ворогом. **Ч. Айтматов**

- ◆ Той, хто не любить своєї країни, нічого любити не може. **Д. Байрон**

- ◆ Українці — стародавній народ, а мова їхня багатша і всеосяжніша, ніж персидська, китайська, монгольська і всілякі інші. **Е. Челебі**

- ◆ Хай сміються з нас, глузують —

Нам байдуже,

Бо замовкнуть, як почують

Слово дуже. **М. Рильський**

- ◆ Хто не належить вітчизні своїй, той не належить і людству.

**В. Белінський**

- ◆ Хто твердить — люблю свій народ, а не виконує своїх обов'язків перед ним, — той твердить лож. **І. Франко**

- ◆ Шматок землі, ти звешся Україною. Ти був до нас. Ти будеш після нас.

**Л. Костенко**

- ◆ Ще не вмерла України і слава, і воля...

**П. Чубинський**

- ◆ Я знаю вас, нащадки запорожців,

Я вірю вам і низько б'ю чолом.

Дивлюсь на вас і вірою займаюсь,

І б'ю поламаним крилом. **О. Олесь**

- ◆ Я дуже люблю <...> народну українську мову, звучну, барвисту й таку м'яку.

**Л. Толстой**

- ◆ Я єсть народ, якого Правди сила ніким звойована ще не була.

**П.Тичина**

- ◆ Як тільки служіння суспільству перестає бути головною справою громадян і вони надають перевагу служити йому своїми гаманцями, а не особисто, — держава вже близька до зруйнування. **Ж.-Ж. Руссо**



## Народна мудрість. Прислів'я та приказки



- Батьківщина — мати, умій за неї постояти.
  - Без Батьківщини немає людини.
  - Без калини немає України.
  - Бережи Вітчизну, як око, і вона тебе завжди берегтиме.
  - Вкраїна-мати, за неї треба головою стояти.
  - Всюди добре, а дома найліпше.
- Грудка землі рідної дорожча за золото.
  - Де рідний край, там і під ялиною рай.
  - Де рідний край, там і рай.
  - Добре тому, хто в своєму дому.
  - Додому і кінь жвавіше біжить.
  - Жити – Вітчизні служити.
  - За морем тепліше, та вдома миліше.
  - За народ і волю віддамо життя і долю.
  - За рідний край життя віддай.
  - За рідний край — хоч помирай!
  - За рідною землею і в небі сумно.
  - За своїм краєм серце болить.
  - Людина без Вітчизни, як соловей без пісні.
  - Людина без рідної землі, як соловей без гнізда.
  - На Батьківщині і шкоринка — пиріг.
  - На чужій стороні й весна не красна.
  - Не будши на чужині, не оціниш по-справжньому рідної землі.
  - Наша слава – Українська держава.
  - Рідна земля — мов колиска золота.
  - Рідний край — земний рай.
  - Свій край, як рай, а чужа країна, як домовина.
  - Той герой, хто за Батьківщину горою.
  - Якщо народ єдиний – він непереможний.



